

Модель формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності

О. С. Дудукалова

Бердянський державний педагогічний університет, аспірантка 3 курсу денної форми навчання, Бердянськ, Україна
Corresponding author. E-mail: a.duducalova@gmail.com

Paper received 29.01.20; Accepted for publication 16.02.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-220VIII88-03>

Анотація. У статті розглядається сутність професійної діяльності майбутнього інженера-педагога економічного профілю та аналізуються психолого-педагогічні джерела з проблеми готовності майбутніх фахівців. Теоретично обґрунтовуються складові моделі формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності. Усі складові цієї моделі мають взаємозалежний та взаємопов'язаний характер, завдяки чому і забезпечується цілісне узгодження характеристик людини як особистості і суб'єкта діяльності, а також успішність майбутньої професійної діяльності. Результатом реалізації моделі є сформована готовність майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності.

Ключові слова: інженер-педагог, професійна діяльність, готовність до професійної діяльності, економічний профіль, модель формування готовності до професійної діяльності.

Вступ. Ринок праці, що інтенсивно формується, висуває нові вимоги до змісту і процесу підготовки кваліфікованих робітників. Сьогодні потрібен робітник «нового типу» – професійно й соціально мобільний, такий, що має глибокі професійні знання з інтегрованих професій, володіє економічними і правовими знаннями, основами наукової організації праці й культури виробництва, здатний до технічної та соціальної творчості, самовдосконалення, готовий до роботи при різних формах організації праці і виробництва в умовах конкуренції. Готовність інженера-педагога економічного профілю до професійної діяльності є інтегративною властивістю особистості. Інженер-педагог, крім підготовленості до педагогічної діяльності, має володіти спеціальними знаннями, здійснювати навчально-виробничу, організаційно-методичну діяльність з професійної підготовки студентів у системі професійно-технічної освіти, а також кваліфікованих робітників на виробництві.

З метою дослідження складових формування готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю було розроблено структурно-функціональну модель підготовки майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблему підготовки інженерно-педагогічних кадрів порушували у своїх працях С.Ф. Артюх, С.Я. Батишев, В. К. Блюхер, Г.Е. Зборовський, Е.Ф. Зеєр, Р.А. Карпова, В.Т. Кудрявцев, Н.В. Кузьміна, П.Г. Лузан, О.Г. Романовський, І.І. Лобач, В.С. Ледньов, П.І. Підкасистий, зокрема, професійній діяльності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю присвячені наукові розвідки Н.О. Брюханової, О.Р. Ганопольського, О.Е. Коваленко.

Професійно-педагогічна діяльність інженера-педагога відповідає загальним вимогам педагогічної діяльності, яку В.О. Сластьонін визначає як особливий вид соціальної діяльності, спрямованої на передачу від старших поколінь молодшим накопичених людством культури й досвіду, створення умов для їх особистісного розвитку та підготовку до виконання певних соціальних ролей у суспільстві [6].

Професійна діяльність інженера-педагога включає

одночасно дві самостійні сфери – педагогічну та інженерну. Це, безперечно, один зі складних видів професійної діяльності, який має низку особливостей. Усе це потребує неабиякої професійної підготовки, наявності професійних знань, умінь, які є найважливішим компонентом кваліфікаційної характеристики інженера-педагога [1].

Аналіз психолого-педагогічних джерел за проблемою моделювання дозволив зробити висновок, що поняття «модель» розглядається як матеріальний чи уявний в процесі мислення об'єкт, який заміщує в дослідженні об'єкт-оригінал таким чином, що його безпосереднє вивчення дає нові знання про об'єкт-оригінал. Побудова та вивчення моделей здійснюється з метою одержання нових знань про об'єкт і, якщо вона має пізнавальний потенціал, здатна змінювати його в процесі вивчення та є акумулятором отримання про нього нової інформації.

Аналіз педагогічної літератури показує, що, незважаючи на розуміння важливості готовності в практиці вищої школи, ця проблема залишається недостатньо розробленою. Огляд наукових робіт з проблеми готовності до професійної діяльності свідчить про те, що глибше розкриті окремі її аспекти, проте відсутні роботи, в яких обґрунтовано формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності.

Вивчаючи готовність до професійної діяльності економістів В. В. Різник дала таке визначення цьому поняттю: «готовність до професійної діяльності майбутніх фахівців економічних спеціальностей – це складне особистісне утворення, що є комплексним відображенням цілого ряду особистісних рис і професійних якостей, важливих для успішної професійної діяльності [5].

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що, незважаючи на розуміння важливості готовності в практиці вищої школи, ця проблема залишається недостатньо розробленою. Огляд наукових робіт з проблеми готовності до професійної діяльності свідчить про те, що глибше розкриті окремі її аспекти, проте відсутні роботи, в яких обґрунтовано формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економіч-

ного профілю до професійної діяльності.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування моделі формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності.

Основні завдання дослідження:

1) проаналізувати наукову літературу щодо професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю;

2) розглянути сутність професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю;

3) спираючись на довідкову літературу, нормативні документи та дослідження науковців, теоретично обґрунтувати складові моделі формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності.

Проектування структурно-функціональної моделі здійснювалося на основі аналізу структури, змісту і процесу функціонування діяльності інженерів-педагогів економічного профілю. Запропонована модель має науково-теоретичну основу, логічну чіткість і послідовність професійних вимог до майбутніх фахівців.

На основі проведеного аналізу визначено складові елементи структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю, яка спрямована на формування компетентностей майбутнього кваліфікованого фахівця, спроможного працювати в сучасних умовах розвитку та впроваджувати сучасні педагогічні технології в навчальний процес. Метою авторської моделі є відображення педагогічного процесу поетапної підготовки фахівців, формування їх готовності до професійної діяльності.

Складові моделі формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю розділено на такі блоки:

1) *цільовий блок* (мета і завдання формування готовності майбутніх інженерів-педагогів),

2) *змістовий блок* (принципи, методи, форми, засоби, інформаційно-комунікаційні технології та організаційно-педагогічні умови),

3) *процесуальний блок* (особливості, методологічні підходи та компоненти готовності майбутніх інженерів-педагогів),

4) *критеріально-оцінний блок* (критерії, показники та рівні готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю) та *результат*.

Цільовий блок включає в себе мету і визначає зміст та основні завдання формування готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів.

Метою розробки структурно-функціональної моделі є розкриття її сутності, відображення основних елементів та взаємозв'язків між ними, ступінь їх організації й впливу один на одного. Тому процес моделювання є творчим процесом з урахуванням особливостей нормативних документів (стандарт вищої освіти за спеціальністю 015 «Професійна освіта (економіка)», освітня програма) інженерно-педагогічної спеціальності та вимог до майбутніх фахівців даного напрямку підготовки. Завдяки аналізу цих документів визначено компетентності, якими повинні володіти

майбутні інженери-педагоги економічного профілю з урахуванням впливу сучасних технологій на освітній процес, що передбачає зміну форм і методів подання навчального матеріалу.

Отже, метою створення моделі є формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності.

Змістова складова підготовки фахівців напряму (015) «Професійна освіта. Економіка» і необхідний для вивчення матеріалу подано в освітньо-кваліфікаційній характеристиці та в освітньо-професійній програмі, які взяті за основу під час формування завдань дослідницької діяльності.

Цільовий блок пов'язаний зі *змістовим блоком* моделі та перебуває у взаємозв'язку з результатом процесу формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності.

Процесуальний блок розкриває особливості підготовки інженерів-педагогів економічного профілю, від яких залежать методологічні підходи (інформаційний, системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, синергетичний), які впливають на процес підготовки майбутніх фахівців.

Застосування зазначених методологічних підходів сприяє формуванню компонентів готовності майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності (когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, особистісний).

Розглянемо більш детально компоненти структури готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю:

1) мотиваційний компонент (потреба успішно вирішувати професійні завдання, інтерес до процесу їх вирішення, прагнення досягти успіху і показати себе з кращого боку і т. д.).

2) когнітивний компонент (розуміння професійних завдань, оцінка їх значущості, знання способів вирішення і т. д.).

3) діяльнісний компонент (інженерно-педагогічні вміння і навички, знання з фаху – педагогічні та економічні знання; інноваційні технології, тобто застосування нових підходів та методик у професійній діяльності).

4) особистісний компонент (самосвідомість, рефлексивно-комунікаційні, емоційні, мобілізаційні, вольові якості).

Зазначимо, що дослідники професійної готовності та готовності економістів приділяють увагу мотиваційному компоненту.

Готовність до професійної діяльності тісно пов'язана з мотивацією, яка не тільки визначає актуальність такої діяльності, а й перспективу її розвитку в потрібному напрямі або перенесення на інші галузі. Готовність формується успішно тоді, коли в студента розвинута позитивна мотивація засвоєння інженерно-педагогічних знань і вмінь [2].

Когнітивний компонент включає в себе розуміння поставлених завдань, знання способів їх вирішення та засобів досягнення мети, аналіз ймовірних змін ситуації – фактично це когнітивний аналіз ситуації і пошук способів вирішення завдання.

Діяльнісний компонент готовності інженера-

педагога економічного профілю до професійної діяльності передбачає оперування фахівцем усіма необхідними методиками отримання та обробки інженерно-педагогічної інформації. Наприклад, майбутній фахівець повинен досконало володіти методиками та уміти проводити всі види занять, аналізувати взаємодію педагогічної теорії і практики; використовувати понятійний апарат методології педагогіки; аналізувати педагогічні системи, педагогічний процес тощо; реалізувати принципи процесу навчання; застосовувати технологічні засади (мета, зміст, методи, засоби, форми) педагогічного процесу; прогнозувати і аналізувати шлях розвитку професійної освіти. А також повинен вміти вести пошук, збирати, систематизувати й нагромаджувати соціально-економічну, науково-методичну, довідкову та іншу інформацію; здійснювати постановку завдань для впровадження програм його забезпечення з автоматизації інформаційних потоків на підприємстві. Цей компонент визначається глибиною та обсягом отриманих знань, повнотою інженерно-педагогічних умінь, застосуванням нових підходів та методик у навчальному процесі.

Особистісний компонент включає в себе специфіку емоційного ставлення до професії; особистісні риси та якості, що є необхідними для здійснення професійної діяльності.

Розглянемо основні методологічні підходи у навчанні, які впливають на процес підготовки майбутніх фахівців.

Згідно з інформаційним підходом інформація є головним ресурсом науково-технічного й соціально-економічного розвитку, конструктивним фактором у процесі підготовки майбутнього фахівця. Він істотно впливає на розвиток науки, освіти, техніки та відіграє значну роль у процесах виховання та навчання, а також у різних соціальних галузях.

Процес підготовки майбутніх інженерів-педагогів розглядається, як засіб оперування інформацією. Опираючись на даний підхід, було визначено основні організаційно-педагогічні умови професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності [4].

Формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності розглядається нами як система, в якій усі складові взаємозалежні та взаємозв'язані.

Системний підхід передбачає, що відносно самостійні компоненти системи підготовки розглядаються в їх взаємозв'язку. У сучасному трактуванні поняття «система» розуміється як «множина взаємопов'язаних елементів цілісного утворення, єдність множини взаємопов'язаних елементів із метою цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість».

Процес підготовки майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю, пов'язаний з компетентнісним підходом, виділяє особистісні компетентності – комунікативність, толерантність, ініціативність, подолання стресових ситуацій, нестандартність мислення, аргументоване висловлювання власних думок та інших компетентностей притаманних фахівцям даної галузі. Підготовка інженерів-педагогів економічного профілю з використанням компетентнісного підходу передбачає організацію навчального процесу за допомогою

таких методів: проектів, дискусій, рольових ігор, роботи в групах тощо. Вважаємо, що реалізація основних положень компетентнісного підходу в процесі підготовки інженерів-педагогів економічного профілю дозволяє запобігти низькій практичній підготовці майбутніх фахівців.

Особистісно-орієнтований підхід передбачає орієнтацію в процесі професійної підготовки інженерів-педагогів на особистість, як на мету і результат, суб'єкт і головний критерій ефективності підготовки кваліфікованого фахівця. Цей методологічний підхід покладено в основу експериментальної перевірки ефективності розробленої моделі та опису перспектив подальшого дослідження. Отже, застосування декількох основних методологічних підходів у процесі дослідження, стали запорукою успішності роботи.

Синергетичний підхід представляє собою сучасну теорію самоорганізації, з новим світобаченням, яка пов'язана з дослідженням феноменів самоорганізації, нерівноважності, вивчення процесів становлення. Застосування даного підходу дозволяє розглядати процес підготовки майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю, як процес набуття його складовими якості новизни та зумовлений колективною взаємодією суб'єктів навчального процесу [3].

Для перевірки ефективності запропонованих принципів, засобів, форм, методів, організаційно-педагогічних умов і методологічних підходів використовувалися структурні компоненти *критеріально-оцінного блоку*: критерії, показники та рівні готовності до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю.

На підставі визначених науковцями компонентів готовності до професійної діяльності та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» ми виділили компоненти (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та особистісний) і рівні готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю: високий – постійна зацікавленість у професійній інформації, прагнення до самовдосконалення, прогнозування і визначення способів досягнення мети; достатній – потреба у самоосвіті, самостійне опрацювання наукових джерел; середній – періодична зацікавленість у професійній інформації, переважає зовнішня мотивація, часткове розуміння вимог до майбутньої професії; низький – відсутність усвідомлення володіння всіма необхідними знаннями та вміннями, слабкий інтерес до професійної інформації, студент не вміє працювати самостійно, потребує стимулювання і підтримку викладача.

У процесі розробки структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності ми керувалися: концепцією підготовки майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю в процесі вивчення фундаментальних і професійноорієнтованих дисциплін; інформаційною професіограмою інженера-педагога за спеціальністю 015 «Професійна освіта (економіка)», яка включає сукупність професійних компетентностей майбутніх фахівців; кваліфікаційними вимогами до сучасного фахівця в галузі вищої освіти, зумовленими соціальним замовленням;

стандартом вищої освіти та освітньою програмою за спеціальністю 015 «Професійна освіта (економіка)».

Розроблена структурно-функціональна модель була впроваджена в навчальний процес. У процесі здійснення такої перевірки експериментальна методика розглядалася як послідовна низка вказівок і операцій моделювання, реалізації, діагностики ефективності корекції процесу дидактичної підготовки майбутніх інженерів-педагогів економічного-профілю.

Результатом реалізації моделі є сформована готовність майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності.

Висновки. Готовність до професійної діяльності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю

– це складне особистісне утворення, є комплексним відображенням цілої низки особистісних рис і професійних якостей, важливих для успішної професійної діяльності. На підставі визначення поняття «професійної діяльності інженера педагога економічного профілю», а також аналізу структури готовності до професійної діяльності нами була теоретично обґрунтована модель формування готовності майбутніх інженерів-педагогів економічного профілю до професійної діяльності. Усі складові цієї моделі мають взаємозалежний та взаємопов'язаний характер, завдяки чому і забезпечується цілісне узгодження характеристик людини як особистості і суб'єкта діяльності, а також успішність майбутньої професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюх С.Ф. Педагогічні аспекти викладання інженерних дисциплін: посібник для викладачів/С.Ф. Артюх, О.Е. Коваленко та ін. – Х.: УІПА, 2005. – 210 с.
2. Коваленко О.Е. Концепція професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічних спеціальностей/О.Е. Коваленко, Н.О. Брюханова, О.О. Мельниченко//Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб. наук. пр. – Х., 2005. – Вип. 10. – С.7-20.
3. Ковальчук Л. О. Основи педагогічної майстерності: навч. Посібник/Л. О. Ковальчук. – Львів: Видав. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 608 с
4. Костіна Н. І. Банки: сучасні інформаційні технології: навч. посіб./Н. І. Костіна, В. М. Антонов, Н. І. Ганах. – Ірпін, 2001. – 359 с
5. Різник В.В. Теоретичні засади формування готовності студентів економічних спеціальностей до професійної діяльності у вищій школі/В.В. Різник//Вісник Черкаського університету. – Черкаси, 2008. – Вип. 136. – С.136-141. – (Серія: Педагогічні науки).
6. Слостенин В.А. Педагогика: инновационная деятельность/В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. – М.: Магистр, 2003. – 308 с.

REFERENCES

1. Artiukh S.F. Pedagogichni aspekty vykladannia inzhenerykh dystsyplin: posibnyk dlia vykladachiv/S.F. Artiukh, O.E. Kovalenko ta in. – Kh.: UIPA, 2005. – 210 s.
2. Kovalenko O.E. Kontseptsiia profesiino-pedahohichnoi pidhotovky studentiv inzhenerno-pedahohichnykh spetsialnostei/O.E. Kovalenko, N.O. Briukhanova, O.O. Melnychenko//Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity: zb. nauk. pr. – Kh., 2005. – Vyp. 10. – S.7-20.
3. Kovalchuk L. O. Osnovy pedahohichnoi maisternosti: navch. Posibnyk/L. O. Kovalchuk. – Lviv: Vydav. tsentr LNU im. I. Franka, 2007. – 608 s
4. Kostina N. I. Banky: suchasni informatsiini tekhnolohii: navch. posib./N. I. Kostina, V. M. Antonov, N. I. Hanakh. – Irpin, 2001. – 359 s
5. Riznyk V.V. Teoretychni zasady formuvannia hotovnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnostei do profesiinoi diialnosti u vyshchii shkoli/V.V. Riznyk//Visnyk Cherkaskoho universytetu. – Cherkasy, 2008. – Vyp. 136. – S.136-141. – (Serii: Pedahohichni nauky).
6. Slastenyn V.A. Pedahohyka: ynnovatsyonnaia deiatelnost/V.A. Slastenyn, L.S. Podymova. – M.: Mahystr, 2003. – 308 s.

The model of forming the readiness of future economic profile's engineers-teachers for professional activity

O. Dudukalova

Summary. In the article the essence of professional activity of future economic profile's engineer-teacher is considered. Psychological and pedagogical sources on the problem of readiness of future specialists are analyzed. The components of the model of forming the readiness of future economic profile's engineers-teachers for professional activity are theoretically grounded. All components of this model are interdependent and interconnected this ensures a complete harmonization of man's characteristics as a person and subject of activity and also the success of future professional activity. The result of model implementation is the formed readiness of future economic profile's engineers-teachers for professional activity.

Keywords: *engineer-teacher, professional activity, readiness for professional activity, economic profile, model of forming of readiness.*